

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ  
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

LEXIKON V MLUVĚ SPORTOVNÍHO KOMENTÁTORA  
(SE ZAMĚŘENÍM NA FOTBAL)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Eliška Frančíková**

*Český jazyk se zaměřením na vzdělávání*

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Helena Chýlová, Ph.D.

**Plzeň 2022**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně  
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. června 2022

*Frančíková*  
Eliška Frančíková

## **Poděkování**

Děkuji doc. PaedDr. Heleně Chýlové, Ph.D. za cenné rady a vedení bakalářské práce.

# Obsah

Úvod .....	6
TEORETICKÁ ČÁST .....	7
1 Cíl, metody a předpoklady práce .....	7
2 Sportovní žurnalistika .....	8
2.1 Masová média .....	8
2.1.1 Tištěná média .....	8
2.1.2 Rozhlasové vysílání .....	9
2.1.3 Televizní vysílání .....	9
2.1.3.1 Historie televizních sportovních přenosů v Česku a Československu .....	10
2.1.3.2 Současnost sportovních přenosů v televizi .....	11
2.1.4 Internet .....	12
2.2 Jazyk sportovní žurnalistiky .....	12
2.2.1 Aktuálnost .....	12
2.2.2 Modelovost .....	13
3 Vrstvy národního jazyka .....	14
3.1 Spisovná čeština .....	14
3.1.1 Výrazy knižní a zastaralé .....	14
3.1.2 Neologismy .....	15
3.2 Nespisovná čeština .....	15
3.2.1 Profesní mluva .....	16
3.2.2 Argot .....	16
3.2.3 Slang .....	16
3.2.3.1 Sportovní slang .....	17
4 Vybrané jazykové prostředky .....	18
4.1 Metafora .....	18
4.2 Metonymie .....	18
4.3 Oxymóron .....	19
4.4 Synekdocha .....	19
4.5 Personifikace .....	19
4.6 Přirovnání .....	19
4.7 Frazémy .....	20
4.8 Slangová slova .....	20

4.9 Sportovní termíny .....	20
4.10 Synonyma .....	21
4.11 Publicismy.....	21
4.12 Propria.....	21
4.13 Přejatá slova .....	21
<b>PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>23</b>
<b>5 Jazykové prostředky ve vybraných fotbalových utkáních.....</b>	<b>23</b>
5.1 Utkání Skotsko – Česko .....	24
5.2 Utkání Chorvatsko – Česko.....	26
5.3 Utkání Česko – Anglie.....	28
5.4 Utkání Wales – Dánsko (26.6.2021) .....	31
5.5 Utkání Nizozemsko – Česko (27.6.2021) .....	33
5.6 Utkání Česko – Dánsko (3.7.2021) .....	36
<b>6 Zhodnocení praktické části a slovníček jazykových prostředků .....</b>	<b>38</b>
6.1 Zhodnocení praktické části.....	38
6.2 Slovníček sportovního slangu.....	39
<b>Závěr .....</b>	<b>41</b>
<b>Seznam použité literatury .....</b>	<b>42</b>
Bibliografie .....	42
Internetové zdroje.....	43

## Úvod

Sport je součástí života každého z nás. Nezáleží na tom, zda se sportu věnujeme aktivně, nebo jestli se o něj zajímáme pasivně. Pokud preferujeme zprostředkovaný zážitek, sloužit nám k tomu může televize, rozhlas nebo internet. O Čěších se říká, že jsou národ fotbalu a hokeje. A právě na první jmenovaný sport se zaměřím. Fotbaloví komentátoři totiž divákům či posluchačům často velice poutavě přibližují dění na hrací ploše, předávají jim své poznatky a svůj projev doplňují o zajímavosti o hráčích. Lexikon každého komentátora fotbalových utkání je tak moc osobitý, že je na něj zaměřena tato kvalifikační práce. Téma fotbalu je mi poměrně blízké, protože se o fotbal již několik let aktivně zajímám. Domnívám se proto, že zkoumání mluvy fotbalových komentátorů bude velice zajímavou a obohacující zkušeností nejen pro mě, ale i pro případné čtenáře.

Cílem předkládané bakalářské práce je zanalyzovat jazykové prostředky, které obvykle užívají fotbaloví sportovní komentátoři. Zdrojem materiálu pro praktickou část mi budou vybraná fotbalová utkání z Mistrovství Evropy 2020, které se kvůli celosvětové pandemii covid-19 uskutečnilo v roce 2021. Domnívám se, že v mluvě fotbalových komentátorů budou nejčastěji zastoupeny slangové výrazy, sportovní termíny a výrazy přejaté z cizích jazyků, nejčastěji z angličtiny.

# TEORETICKÁ ČÁST

## 1 Cíl, metody a předpoklady práce

Tato bakalářská práce je tvořena teoretickou a praktickou částí. Teoretická část se skládá ze třech kapitol. Úvodní část se zabývá sportovní žurnalistikou. Věnuji se zde i masovým médiím, kam řadíme tištěná média, rozhlasové a televizní vysílání a internet. První kapitola rovněž obsahuje základní informace z historie televizních sportovních přenosů v Česku a Československu a zmínku o současných možnostech sledování sportu v televizi. Pozornost je zaměřena i na jazyk sportovní žurnalistiky. Druhá kapitola se zaměřuje na vrstvy národního jazyka, rozlišuje spisovnou a nespisovnou češtinu. Jsou zde charakterizovány knižní a zastaralé výrazy, neologismy, profesní mluva, argot a žargon. Největší pozornost je věnována slangu a sportovnímu slangu. V poslední kapitole teoretické části jsou postupně charakterizovány jazykové prostředky, které jsou pro sportovní žurnalistiku typické a která se v lexikonu sportovního komentátora objevují nejčastěji.

Praktické část bakalářské práce se bude zabývat analýzou lexikonu sportovních komentátorů fotbalových utkání. Mluvu fotbalových komentátorů budu analyzovat z hlediska lexikální roviny. Zaměřím se na jazykové prostředky, které jsou blíže popsány v teoretické části, konkrétně v kapitole.

Všechny zápasy, jejichž mluvený komentář jsem podrobila analýze, pocházejí z Mistrovství Evropy ve fotbale 2020, které se ale vzhledem k celosvětové pandemii covidu-19 konalo od 11. června do 11. července 2021. Celkem jsem se zabývala šesti zápasy. Zvolila jsem si všechna utkání českého národního týmu a zápas Wales – Dánsko. Tento zápas komentoval Vlastimil Vlášek. O komentář zápasů naší reprezentace v základní skupině se postarali Martin Hyský, Vlastimil Vlášek, Luděk Zelenka, Jaromír Bosák a Erich Brabec. Komentování osmifinálového zápasu s Nizozemskem se ujali Jaromír Bosák a Erich Brabec, čtvrtfinálový duel s Dánskem doprovodil svým komentářem Jaromír Bosák a Luděk Zelenka.

## **2 Sportovní žurnalistika**

V současnosti se s informacemi ze sportovního prostředí můžeme setkat v televizi, rozhlasu, v tisku a na internetu. Sportovní žurnalistika se vyvíjela spolu se vznikem nových sportů, s rozvojem nejrůznějších sportovních odvětví. Informacím ze světa sportu se věnovalo více pozornosti, kromě informací a výsledku se publikovaly krátké reportáže z jednotlivých událostí, vznikaly rozhovory s trenéry a samotnými sportovci. (Čmejková, 1996)

### **2.1 Masová média**

Masová média, neboli hromadné sdělovací prostředky, jsou média, která jsou určena pro neomezené množství lidí, pro širokou veřejnost. Mezi masová média řadíme tištěná média, film, rozhlasové a televizní vysílání a internetové prostředí. (Bednařík, 2011) Do tištěných médií řadíme noviny, časopisy, knihy a vysokonákladové tiskoviny, například letáky. K masovým médiím patří také video nebo hromadně šířené obrazové a zvukové záznamy, např. CD, DVD. (Halada, 2017)

#### **2.1.1 Tištěná média**

Rozvoj tištěných médií je bezesporu spjat s vynálezem knihtisku. V Evropě byl knihtisk objeven v polovině 15. století Johannesem Gutenbergem.

V novinách se zprávy týkající se sportu objevují od počátku dvacátého století. V té době však sport nedostával tolik prostoru jako dnes. Čtenáři se museli spokojit pouze s výsledky, tabulkami, případně krátkými zprávami. V současnosti sport v periodicky vydávaných tištěných médiích dostává čím dál tím více prostoru, sportovní rubriky v novinách zaujmají i několik stran. V České republice se od roku 1953 vydává deník Sport, který je jediným celostátním titulem, který se zaměřuje výhradně na sportovní události a životní styl. Tento deník obsahuje i sportovní přílohy i přílohy pro sportovce. Pravidelně také vychází velké množství časopisů se sportovní tematikou, například Hattrick (fotbal), Svět kulturistiky (kulturistika), xHockey (hokej) nebo SNOW (sjezdové lyžování).



### **2.1.2 Rozhlasové vysílání**

V roce 1923 v Praze vznikla rozhlasová stanice Radiojournal. Dvacátá léta minulého století proto považujeme za počátek rozhlasového vysílání na našem území. Stanice Radiojournal vysílala nejprve hodinu denně, od roku 1925 již bylo vysílání celodenní. Stanice se zabývala hudbou, zpravodajstvím, sportovními a burzovními zprávami, informovala občany o ceně masa a zeleniny, zprostředkovávala předpověď počasí a politické zprávy. Radiojournal vysílal také z Brna a Ostravy. (Kaderka, 2016) Co se rozhlasového vysílání v současnosti týče, nejvíce se sportovním událostem věnuje Český rozhlas Radiožurnál. Ten vysílá pořad S mikrofonem za fotbalem, kdy reportéři na stadionech po celé České republice sledují fotbalová utkání a v živých vstupech posluchačům zprostředkovávají vývoj utkání. Dříve byl v jejich vysílání zařazen i pořad S mikrofonem za hokejem, který však v roce 2019 po více než 60 letech skončil. (Aktuálně.cz)

Rozhlasové vysílání je postaveno na lidské řeči. Úkolem moderátora, který zprostředkovává posluchačům sportovní přenos, je pomocí správně zvolených slov a intonace přiblížit ostatním dění na hrací ploše nebo závodišti. Musí brát ohled na to, že posluchači nemají možnost zápas či závod vidět, proto by měl využívat takových jazykových prostředků, aby si posluchači mohli dění na sportovišti co nejlépe představit.

### **2.1.3 Televizní vysílání**

Asi nejčastějším masovým médiem, které divákům nabízí pohled do světa sportu, je televizní vysílání. V Československu bylo televizní vysílání zahájeno v roce 1953 v Praze. (Kaderka, 2016)

Televizní komentátor má výhodu, že divák utkání sám vidí, proto nemusí mluvit neustále, může divákovi dopřát čas na vlastní zhodnocení toho, co viděl, může se vyjadřovat stručněji a nemusí užívat tak rozvitá a barvitá souvětí. Televizní reportér může ve svém projevu používat pouze vlastní jména hráčů, naopak rozhlasový reportér je nucen vlastní jména doplnit i činnostmi, kterou hráči zrovna vykonávají. Televizní reportér ve větší míře užívá odkazovací zájmena (ten, tento, tehle) a oproti rozhlasovému komentátorovi se také častěji opravuje. Je to dáno tím, že musí vnímat nejen dění na hřišti, ale i údaje, které se mu po čas utkání nebo závodu zobrazují na obrazovce. Jde například o soupisky družstev, bodové hodnocení, stav utkání, orientační údaje apod. (Čmejková, 1996)

Co však má televizní a rozhlasová sportovní žurnalistika společné, je užívání nepřipraveného, monologického mluveného projevu bez přímého kontaktu s divákem,

respektive posluchačem. Pro oba typy vysílání je charakteristické, že jsou založeny na vizuálním vnímání reportéra. Nespornou výhodou televizního vysílání je možnost sledovat dění na hrací ploše z mnoha úhlů a na mnoha sportovních kanálech.

### **2.1.3.1 Historie televizních sportovních přenosů v Česku a Československu**

Prvního května roku 1953 bylo spuštěno veřejné zkušební vysílání Československé televize. V říjnu 1954 se diváci mohli podívat na první významnou sportovní událost, kterou byl šot z mezistátního klání atletů Československé republiky a Sovětského svazu, během něhož byl vytvořen nový světový rekord v běhu na pět kilometrů. Jednalo se o první událost, která se stala a ještě v tentýž den i odvysílala. (Köpplová, 2003)

První přímý přenos se uskutečnil 11. února 1955. Televize tehdy odvysílala přímý přenos z hokejového utkání, které se konalo v Praze na Zimním stadionu na Štvanici. Proti sobě se postavili Pražané a švédský tým Leksand IF. Utkání, které lépe dopadlo pro domácí družstvo doprovodili svým komentářem Josef Valchář a Vít Holubec. Během roku 1955 se v přímém přenosu odvysílaly ještě cyklistické závody Závod Míru a poprvé i fotbalové utkání, konkrétně se jednalo o zápas Spartaku Sokolovo a polským týmem Polonia Bytom. (Köpplová, 2003)

V lednu roku 1956 se uskutečnil první přímý přenos ze zahraničí. Československá televize vysílala přenos ze Zimních olympijských her, které se uskutečnily v italském středisku Cortina d' Ampezzo. Signál se k nám tehdy dostával přes Německou spolkovou republiku a Německou demokratickou republiku. (Köpplová, 2003)

Milan Hebký se stal vedoucím televizní sportovní redakce, jež vznikla roku 1956. V březnu téhož roku byly poprvé odvysílány Branky – body – vteřiny, zpravodajský pořad, který nás dodnes informuje o aktuálním sportovním dění a je tak nejstarším zpravodajským sportovním pořadem. (Köpplová, 2003)

Do 14. února 1970 byly všechny sportovní pořady vysílány černobíle, tohoto dne uskutečnil první barevný přímý přenos ze světového šampionátu v lyžování ve slovenských Vysokých Tatrách.

Prvním přenosem, který se realizoval pomocí mobilního satelitního zařízení, byly závody Zlaté lyže, které proběhly 12. ledna 1997 v Novém Městě na Moravě.

### **2.1.3.2 Současnost sportovních přenosů v televizi**

V dnešní době můžeme sport sledovat na spoustě televizních stanic nejen českých, ale i zahraničních. Sestřih sportovních utkání a závodů a nejnovější informace ze světa sportu jsou součástí prakticky všech zpravodajských relací u nás. Většinou bývají zařazeny na konec vysílání. Co se týče přímých přenosů, máme k dispozici výběr z několika televizních kanálů, které jsou výhradně zaměřeny na sport.

Nejrozšířenějším sportovním programem u nás je ČT sport spadající pod Českou televizi. Tato veřejnoprávní televizní stanice své vysílání zahájila 10. února 2006, kdy přenášela zahájení Zimních olympijských her z italského Turína. Od této doby se snaží být přítomni u těch nejdůležitějších sportovních událostí, aby divákům mohli přiblížit nejen sportovní výkony našich reprezentantů, ale i pohled do zákulisí různých sportů. (Česká televize) Pokud dojde ke kolizi dvou pro Čechy zajímavých přímých přenosů, Česká televize přesouvá sportovní vysílání i na kanál ČT2, výjimečně i ČT3. Nabídka sportovních přenosů ve vysílání stanice ČT sport je opravdu široká. Kromě tradičních sportů, jakými jsou například fotbal, hokej, tenis či atletika, prostor dostávají i sporty méně známé a rozšířené. V programu nechybí ani pořad o šachovém sportu. V posledních letech Česká televize zařadila do svého vysílání i zápasy z nižších fotbalových soutěží. Pořad se jmenuje Náš fotbal živě a sleduje vždy zápas dvou amatérských klubů na okresní úrovni.

Sportovní kanály Nova Sport 1, Nova Sport 2, Nova Sport 3 a Nova Sport 4 patří mezi televizní kanály televize Nova. Nejedná se o veřejnoprávní televizní stanice, nýbrž o soukromé. Pokud bychom chtěli sledovat například zápasy z nejslavnější hokejové ligy světa NHL, budeme si tyto kanály zaplatit. Atraktivními přenosy, které kanály Nova Sport nabízejí, jsou například šipkové turnaje World Cup of Darts, závody MotoGP, basketbalová utkání z NBA, závody formule 1 nebo přenosy z MMA.

V poslední době se velké oblibě těší i kanál O2 TV. Opět se jedná o placenou službu. Pod O2 TV spadají například kanály O2 TV Sport, O2 TV Fotbal nebo O2 TV Tenis. Na tuto platformu se v poslední době přesouvají i atraktivní duely z fotbalové FORTUNA: LIGY a Tipsport extraligy ledního hokeje. Sledovat na O2 TV můžeme například i slavný tenisový Wimbledon.

Přenosy s českým komentářem můžeme zhlédnout i na stanici Eurosport 1. I v tomto případě platí, že je kanál s českým komentářem placený. Na Eurosportu máme na výběr z fotbalových zápasů, atletických závodů nebo lyžařských klání. Tato stanice zprostředkovává také přenosy ze světového poháru v lezení a cyklistiky. Kanál Eurosport 2 se věnuje přenosům z německé nejvyšší fotbalové ligy, Bundesligy, motoristickým tématům či golfu.

Televizní stanice Sport1 a Sport2 se specializují především na fotbal, nabízejí však i přenosy z pokerových turnajů nebo závodů formulí. Opět se jedná o placené televizní kanály.

#### **2.1.4 Internet**

Postupem času se internet dostává do popředí co se týče zprostředkování sportovních událostí. Jeho výhodou je to, že kombinuje tištěná média, televizní a rozhlasové vysílání do jednoho celku. V dnešní době není problém pustit si televizní přenos na internetu, poslouchat přes něj rozhlasové vysílání nebo si na něm najít nejrůznější informace, výsledky, tabulky a psané reportáže. Fanoušci na internetu mohou rovněž vyhledávat webové stránky oblíbených klubů, různá diskusní fóra zaměřená na sport. Některá tištěná média mají také své internetové stránky, kde si může přečíst to, co vychází v tištěné podobě. Mezi nejznámější weby se sportovní tematikou u nás patří Sport.cz, iSport.cz, k internetovým stránkám zaměřujícím se na psané komentáře k utkání řadíme Sport.cz nebo Onlajny.com. Pokud nás zajímá jen nějaký sport, můžeme využít webových stránek daného sportovního odvětví, například hokej.cz, Fotbal.cz nebo cztenis.cz.

### **2.2 Jazyk sportovní žurnalistiky**

Jazyk sportovní žurnalistiky je charakteristický především periodicitou a aktuálností. Pro periodicitu je typická automatizace jazykových prostředků a modelovost. Aktuálnost nejčastěji zaznamenáváme v rovině lexikální, jde o schopnost přizpůsobit jazyk novým skutečnostem.

#### **2.2.1 Aktuálnost**

Jazyk žurnalistiky se aktuálnímu dění přizpůsobuje lépe než například jazyk odborný nebo umělecký. V lexikonu sportovního komentátora se vyskytuje nepřeborné množství ustálených spojení, slovních obrátů, která jsou pro jazyk sportovní žurnalistiky charakteristické. Tyto výrazy jsou pro komentátory a reportéry běžné, používají je automaticky, ale na vnímání diváka nebo posluchače mohou působit poněkud nudně.

Mezi tyto publicismy, které řadíme mezi prostředky automatizované, patří například završit hattrick, výhra byla zasloužená.

Pokud se žurnalista snaží vhodným užíváním aktualizovaných jazykových prostředků svůj komentář obměnit, pokud užívá ne příliš frekventovaných slovních spojení nebo si vymýšlí nová přirovnání, na diváka to působí lepším dojmem a spíše upoutá pozornost diváka. Aktualizované výrazy mají za cíl zbavit text stereotypu a ozvláštnit jej. Mezi aktualizované jazykové prostředky můžeme zařadit slangová slova, nejrůznější jazykové hříčky či užívání nespisovných tvarů slov a slov z obecné češtiny. Ze slangových výrazů ze sportovního prostředí můžeme uvést slova nebo slovní spojení: málem narýsoval gólovou přihrávku, zatím největší gólovku měl Barák či hezká a rychlá stahovačka. K expresivním výrazům patří zdobněliny (např. hračička, nožička), užívané jsou rovněž výrazy z obecné češtiny (balon, mazat na branku, napálit míč). Příjemnou aktualizací textů a mluvených projevů jsou slovní hříčky. Mohou být založeny na hráči nebo na události na hrací ploše. Pro příklad uvádím: slavný syn ještě slavnějšího otce, haleluja Tomáš Holeš, je několikrát Bohem políbený a zjančený Jankto.

### **2.2.2 Modelovost**

Modelovost, automatizace je charakteristická úžním slovní zásoby, využívají se ustálená slovní spojení, publicismy a internacionalismy z politické, ekonomické či ekologické terminologie. Co se větné stavby týče, častěji se užívá kratších větných celků, jednoduchých vět. Souvětí nejsou příliš rozvitá, většinou se skládají ze svou vět. (Jílek, 2004)

Modelovost ve vyjadřování je způsobena tím, že se sportovní žurnalisté zabývají stále stejnými tématy a stejnými sportovními odvětvími. Proto se v jejich mluvě často opakují jazykové prostředky a používají podobné fráze. Ve fotbale se navíc odehrávají podobné situace, proto je komentář k nim také podobný. K modelovosti by se dalo také zařadit uspořádání pravidelných rubrik v deníku, jejich rozsah a umístění, užívání písma v titulcích a textu samotném apod. (Mlčoch, 2002)

### **3 Vrstvy národního jazyka**

Národní jazyk je jazyk, kterým se dorozumívají příslušníci jednoho národa. Jedná se o „soubor integrovaných výrazových prostředků vymezený územně, uvnitř diferencovaný funkčně a teritoriálně, stratifikovaný sociálně.“ (Čechová, 2003) Některé státy ve světě mohou mít národních jazyků i více, například ve Švýcarsku jsou za národní jazyky považovány němčina, francouzština, italština a rétorománština.

#### **3.1 Spisovná čeština**

Spisovná čeština vždy byla a je nejprestižnější součástí národního jazyka. Jde o kodifikovaný útvar, jehož úkolem je plnit národně reprezentativní funkci. Spisovný jazyk se používá například v úředních dokumentech, oficiální komunikaci a odborných pracích, při obřadech nebo oficiálních přednesech. Kodifikaci spisovné češtiny najdeme v Pravidlech českého pravopisu, Slovníku spisovné češtiny a Slovníku spisovného jazyka českého. Kodifikaci má na starosti Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. (Hugo, 2009) Do spisovné češtiny řadíme jazykové prostředky knižní, archaické a neutrální. Patří sem rovněž neologismy.

Na rozhraní mezi spisovnou a nespisovnou češtinou se nachází hovorová čeština. Hovorová čeština se užívá při neoficiálních projevech a jedná se o mluvenou podobu češtiny spisovné. (Hugo, 2009)

##### **3.1.1 Výrazy knižní a zastaralé**

K útvarům, které tvoří spisovnou češtinu, patří například knižní výrazy a výrazy zastaralé. Výrazy knižní a zastaralé stojí v současné češtině na periférii lexikálního systému. Příznak knižnosti dříve představoval vyšší literární úroveň literatury. Dnes se zřídka užívají frazémy, které příznak knižnosti nesou, například mosty jsou již spáleny, návratu již není apod. (Čechová, 2003) K zastaralým výrazům řadíme archaismy a historismy. Archaismy jsou „pojmenování ustupující jinému pojmenování novějšímu, které se stalo běžnějším.“ (Grepl, 1995) V současné literatuře se však prakticky nevyskytují. Jako příklad bychom mohli uvést regiment, v současnosti se používá výraz pluk, nebo anžto, které je ekvivalentem pro současný výraz protože. Archaismy jsou užívány hlavně jako stylistická synonyma. (Grepl, 1995)

Historismy jsou výraz označující skutečnost nebo jev, který se v současné době příliš nepoužívá, je charakteristický pro minulost. Příklady historismů mohou být názvy pocházející ze středověku – halapartna, cech, verbíř nebo dráb. (Grepl, 1995) Historismy můžeme považovat za specifický druh termínů. (Čechová, 2003)

### 3.1.2 Neologismy

Součástí spisovné češtiny jsou také neologismy. Neologismy jsou nová slova, která vznikla v posledních letech a stále ještě nezakotvila v lexikonu všech mluvčích. Jsou to výrazy, které disponují rysem novosti, ale je velká pravděpodobnost, že se stanou běžnými lexikálními prostředky. (Martincová, 1983) Čím více jsou neologismy používané, tím více se začleňují do běžné řeči a příznak novosti postupně ztrácejí. Tento proces začlenění do lexikálního systému může být pokaždé jinak rychlý. Některé nově vzniklé výrazy zevšední ihned, některé se v jazyce neuchytí a zaniknou. (Grepel, 1995) Mezi zaniklé výrazy řadíme například obrozenecké neologismy – klapkobřinkostroj (piáno), rokodník (kalendář), knihovtipník (student) nebo spěšnovod (pošťák). Velké množství dnešních neologismů jsou zároveň slova přejatá. Nejčastěji přejímáme slova z angličtiny. V posledních letech se za neologismy považují termíny týkající se moderních technologií a sociálních sítí. Tyto výrazy však používá především mladá a střední generace, nejstarší nikoliv. Mezi neologismy ze světa sportu můžeme zařadit například výrazy *winner* (vítězný úder v tenise), *masák* (závod s hromadným startem) nebo *mašer* (vůdce psího spřežení).

### 3.2 Nespisovná čeština

Výrazy, které se neobjevují v kodifikovaných příručkách českého jazyka, řadíme do češtiny nespisovné. Slova, která jsou užívána jen na určitém území, jejich užívání je územně omezeno, se nazývají dialektismy (nářeční slova). V Čechách jsou v dnešní době nářečí ojedinělá, setkat se s nimi můžeme na Chodsku nebo v Podkrkonoší. Naopak na Moravě jsou dialektismy rozšířenější. Známe hanácké nářečí, nářečí moravskoslovenské a lašské. Pro označení mluvy, která je rozšířena na větším území než jako tomu je u nářečí, máme v současné češtině termín interdialekt. (Hugo, 2009)

Nejvýznamnějším interdialektem v současné nespisovné češtině je obecná čeština. Ta je rozšířena prakticky na celé území Čech a část Moravy a užívána je hlavně v neoficiálních mluvených projevech. (Hugo, 2009) Obecná čeština do určité míry nahrazuje spisovný jazyk a plní funkci lidového jazyka, ovšem svou funkcí se od spisovné hovorové vrstvy liší. (Lotko, 1998) Obecná čeština vstupuje i do moderního umění a literatury, kdy se stala představitelkou každodenní mluvené živé řeči. V literatuře se objevuje nejen v pásmu postav ale i v části autorského vypravěče. Obecná čeština se tak stává „celonárodním nespisovným útvarem a v této funkci se definitivně odtrhuje od své původní interdialektické podstaty.“ (Čechová, 2003) Pokud obecnou češtinu uijeme ve formální

situaci, může to být chápáno jako projev neslušnosti. Může se ale také jednat o znak upřímnosti, vřelosti a srdečnosti, záleží na osobnosti mluvčího a sympatiích k němu. (Čmejková, 2011)

Slova, která řadíme do nespisovné češtiny a která jsou vymezena sociálně, patří k profesním mluvám, slangům či argotům. (Grepl, 1995) Tato slova označujeme sociolekty. Jedná se o útvar využívaný omezeným počtem osob, které spojuje teritorium nebo společné sociální prostředí. (Hugo, 2009)

### **3.2.1 Profesní mluva**

Prvním útvarem nespisovné češtiny je profesní mluva. Profesní mluvu, jak už název napovídá, užívají představitelé různých profesí či řemesel. Slouží k zjednodušení odborných termínů nebo pro pojmy, pro které odborný termín neexistuje. Profesionalismy se od frazémů slangu a dynamických lexémů odlišují dlouho trvalým efektem, jsou stabilní a nevyskytuje se mezi nimi příliš mnoho synonym. U profesní mluvy se řeší, zda se nejedná spíše o slang zájmové skupiny. (Hugo, 2009)

### **3.2.2 Argot**

Další součástí nespisovného jazyka je argot. Výrazem argot se označuje mluva společenské spodiny, mluva nejnižších společenských vrstev. Argot patří k nejstarším sociolektům v Evropě. Pro argot je charakteristický příznak expresivity a stylisticky nízká slovní zásoba a frazeologie. (Hugo, 2009) Argot má za úkol působit tak, aby mu rozuměli pouze příslušníci omezených skupin, jakými jsou zloději a další lidé pohybující se na hraně zákona. Typickými výrazy spadajícími do vrstvy argotu jsou označení pro ochránce zákona. (Bečka, 1992) Policisté jsou argoticky označováni jako chlupatí, fízlové, benga nebo čerti. Pro argot je stejně jako pro slang charakteristické užívání synonym a expresivních výrazů. (Grepl, 1995)

### **3.2.3 Slang**

Posledním útvarem, který zde zmíním a který patří do nespisovné češtiny, je slang. V Příruční mluvnici češtiny se uvádí tato definice slangu: „Slang je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí. (Grepl, 1995) Nejedná se však o profesní mluvu, tu používáme k pojmenování nových skutečností na pracovišti. Naopak slang by se dal popsat jako tvoření synonym ke slovům již známým. Slangovým výrazům často rozumí jen určitá skupina lidí, například studenti, sportovci, vojáci apod., pro okolí nejsou slangové jazykové prostředky srozumitelné. Slangové



výrazy jsou typické nespisovností a často mají expresivní příznak. Typickou pro slang je intonace, tempo a dynamika řeči. (Čechová, 2003)

### **3.2.3.1 Sportovní slang**

Sportovní slang je specifickým druhem slangu. Nejčastěji je používán lidmi, kteří se sportu věnují buď na amatérské úrovni, nebo jej provozují při výkonu svého zaměstnání, v tomto případě se jedná ať už o samotné sportovce, nebo o lidi, kteří pracují jako trenéři, sportovní maséři nebo třeba týmoví funkcionáři. Dále se sportovního slangu využívá mezi příznivci sportu, mezi fanoušky, nebo ve sportovní žurnalistice. (Hubáček, 1979) Slangové výrazy ze sportovního prostředí v dnešní době znají lidé napříč generacemi, užívají je děti, dospělí i senioři. Velká část výrazů, které řadíme do sportovního slangu, jsou slova původem z cizího jazyka, konkrétně ve fotbale se vyskytuje velké množství anglicismů, například výrazy gól, ofsajd, bek, nebo samotný název sportu, fotbal.

Při tvoření nových slangových výrazů hrají roli i emoce, slova pak jsou citově zbarvená. Mezi slova s kladným citovým příznakem bychom mohli zařadit například slovo patička nebo placírka, naopak mezi záporně zbarvená slova řadíme výrazy jako šlapák či trestňák.

Ve sportovním slangu se velmi často projevují změny intonace nebo tempa. Například když se jeden z týmu dostává do šance, komentátor zvyšuje rychlost svého projevu, mluví hlasitěji a když padne gól, téměř křičí.

## 4 Vybrané jazykové prostředky

### 4.1 Metafora

Metafora je druh nepřímého pojmenování. Jde o přenesení významu na základě vnější podoby denotátů týkajících se tvaru (např. zub pily), barvy (např. křídový obličej), umístění (např. čelo závodu), rozsahu (např. kapka štěstí), funkce (např. hlava rodiny). (Lotko, 1998) Metaforu můžeme rozdělit na uzuální a aktuální. Uzuální metafora jsou taková přenesená pojmenování, která se stala součástí každodenní komunikace. Tento typ se často užívá v ustálených slovních spojeních, frazémeh či víceslovných pojmenováních. Řadíme sem metaforu lexikální, které mají funkci pojmenovavací, například stolička – druh zubu nebo zvonek – druh květiny. Dále pod uzuální metaforu spadají metafora, které se chovají jako expresivní synonyma, ku příkladu kokos nebo makovice – pojmenování označující hlavu. S aktuálními metaforami se můžeme setkat především v publicistických a uměleckých textech. Mají za cíl zprostředkovat nové vidění skutečnosti. Je obvyklé, že aktuální metafora je individuální asociací autora, může být založena na uvolněném vztahu podobnosti. (Grepl, 1995)

Ve sportu se s metaforou můžeme setkat poměrně často. Ve fotbale se používají přenesená pojmenování na základě barvy (např. nic žlutého ve vzduchu neviselo), tvaru (další rohlík do vápna) nebo třeba rozsahu (na tribuně vidíme ostrůvky českých fanoušků).

### 4.2 Metonymie

Metonymie je nepřímé pojmenování věci oklikou přes slovní označení věci, která je s ní v přímém vztahu, a to místním: např. Celé město se seběhlo k požáru. (tj. obyvatelé celého města), časovém: Středověk neznal otázky národní (tj. lidé žijící ve středověku), anebo příčinném: Čtete Jirásku (tj. díla, jež napsal Jirásek). (Bečka, 1992)

Nejčastěji metonymie vznikají univerbizací, tedy z původně víceslovných pojmenování. Jako příklady můžeme uvést obrysy, které představují obrysová světla, nebo sádra, práce provedená v sádře. (Hubáček, 1988)

Ve fotbalovém prostředí se můžeme setkat třeba s výrazem Oranjes. V tomto případě jde o přezdívku nizozemské fotbalové reprezentace, která vznikla podle charakteristické oranžové bravy na dresech. Dalším příkladem metonymie je další rohlík do vápna. Pokutovému území se vápno říká proto, že dříve se jeho hranice ohraničovaly právě vápnem.

### **4.3 Oxymóron**

S oxymóry se v jazyce sportovní žurnalistiky příliš často nesetkáváme. Lotko (1998) uvádí, že oxymóron je přívlastek, který je svým významem v (zdánlivém) rozporu s významem substantiva, které určuje.

Příkladem oxymóra ze sportovního slangu může být ku příkladu výrok „v pozici ležícího hlavičkáře“. Hráč, který odehrává míč hlavou, ve většině případů stojí nebo dokonce vyskakuje, nikoliv leží na zemi.

### **4.4 Synekdocha**

Synekdocha je druh tropu, speciální typ metonymie, při kterém je celek pojmenován označením části, souhrn označením jednotlivce, neurčitý počet určitým nebo obráceně. (Petráčková, 1995) Laicky by se dala synekdocha vysvětlit tak jako záměna části za celek a celku za část.

Jako příklady synekdochy, se kterými se setkáváme ve sportovním odvětví, můžeme zmínit například české kopačky si zatím s hracím předmětem užily málo, kdy výraz kopačky představuje české fotbalisty, anglická obrana měla problém, pojem obrana označuje všechny anglické obránce, nebo konečky prstů udržely nerozhodný stav. V tomto případě konečky prstů označují brankáře.

### **4.5 Personifikace**

Pojem personifikace je speciálním typem metafory. Jde o přenesení abstraktního pojmu nebo přírodního jevu do lidské podoby. Často se personifikace vyskytuje v pohádkách a mytologii. (Petráčková, 1995) Zjednodušeně by se dalo říct, že se lidské vlastnosti přiřadí neživým věcem či abstraktním pojmům.

Ve sportovním slangu se personifikace vyskytuje jen občas. Nejčastěji fotbaloví komentátoři zosobňují sportovní náčiní. V lexikonu sportovní žurnalistiky se vyskytují například personifikace: balón hledal volného spoluhráče, praporek šel nahoru nebo dlouhé nohy Tomáše Součka dosáhly na balón.

### **4.6 Přirovnání**

Přirovnání je založeno na porovnání dvou a více prvků. Způsob, kterým přirovnáváme, není vždy stejný, i přesto, že oba srovnávané prvky mají nějakou společnou vlastnost. Častým jevem, se kterým se u přirovnání setkáváme, je nadsázka. Pokud o někom řekneme, že je hubený jako sirka, neznamená to, že má opravdu rozměry malé zápalky,

společnou vlastností je zde hubenost, u každého z porovnávaných prvků však v jiné míře. (Kyselová)

V jazyce sportovního komentátora se obvykle vyskytují přirovnání rychlosti nebo šikovnosti hráčů například ke zvířatům (je rychlý jako gepard). Dále se mohou vyskytovat tato přirovnání: Robertson je ostrý jako břitva, v záloze se cítí jako ryba ve vodě nebo zjevil se jako duch za velšskou obranou.

#### **4.7 Frazémy**

Pojem frazém označuje ustálené spojení slov, kdy nejméně jeden výraz má jedinečnou funkci a význam tohoto spojení není na první pohled zřejmý. (Lotko, 1998) Užívání frazeologických jednotek je pro publicistický funkční styl charakteristické, ovšem frazémy se objevují jen zřídka. Nejčastěji užívaným typem frazémů jsou frazémy lidové a kolokviální. Tyto jazykové prostředky jsou běžně užívány v mluvené komunikaci. Patří sem například frazémy být trnem v oku, nechat si zadní vrátka nebo mít na kontě. (Čechová, 2003)

Zvláštní skupinou frazémů, které se uplatňují v žurnalistice, jsou frazémy sportovní. Jejich úkolem je urychlit komunikaci. Tyto frazémy, původně užívané jen ve sportovním zpravodajství a publicistice, se postupem času stávají oblíbenými i mimo sportovní prostředí a jsou tak automatizovanými výrazy v oblasti ekonomiky či politiky. Do sportovních frazémů patří například horký favorit, nasadit laťku vysoko, proměnit šanci apod. (Halada, 2017)

#### **4.8 Slangová slova**

Slova sportovního slangu využívají nejčastěji samotní profesionální nebo amatérští sportovci, kluboví funkcionáři, novináři, reportéři, sportovní komentátoři a v neposlední řadě také fanoušci. Fotbalový slang zahrnuje slova spojená s hrou, výstrojí hráčů a herními situacemi.

Mezi slangové výrazy z oblasti fotbalu patří: hezky šoupnul jesle Shawovi (prostrčení míče mezi nohama soupeře), dobře zahraná standardka (standardní situace, například volný přímý kop, rohový kop atd.), gól do šatny (gól, který byl vstřelen těsně před koncem poločasu) apod.

#### **4.9 Sportovní termíny**

Termíny jsou odborná pojmenování skutečností daného oboru. Termíny nejsou citově zabarvené a slouží jen k vyjádření věcného významu. Soubor všech termínů určitého

oboru tvoří terminologii. (Melichar, 1981) Ve fotbale se se sportovními termíny setkáváme nejčastěji v pravidlech fotbalu, kde je detailně popsána hra a její aspekty. Díky užívání odborných termínů jsou pravidla přesná a jednoznačná.

Ke sportovním termínům řadíme výrazy: levý obránce, základní skupina letošního mistrovství, bude následovat rohový kop, kapitán Walesu atd.

#### **4.10 Synonyma**

Synonyma jsou jazykové prostředky, které mají stejný nebo podobný význam jako jiný jazykový prostředek. Synonyma se mohou navzájem odlišovat citovým zabarvením (pejsánek – pes – hafan), spisovností (láhev – flaška) nebo významem (dům – chalupa). Často jsou užívána synonyma, kdy jedno ze slov je v cizím jazyce a druhé v jazyce českém (management – vedení podniku).

Ve slangu ze sportovního prostředí se mohou vyskytovat tato synonyma: rohový kop – roh, obrana – defenziva, půle – poločas, míč – balón, mistrovství – šampionát atd.

#### **4.11 Publicismy**

Publicismy jsou jazykové prostředky, které jsou charakteristické pro sportovní žurnalistiku. Může se jednat buď o samostatná slova, nebo o víceslovná spojení. Publicismy se vyskytují v psaných i mluvených projevech sportovních komentátorů a novinářů. Často si publicismy vymýšlejí sami komentátoři.

Jako příklad publicismů z fotbalového prostředí můžeme uvést klobouk dolů před Tomášem Holešem, otočit zápas či horké chvílky.

#### **4.12 Propria**

Propria, neboli vlastní jména, jsou podstatná jména, která označují názvy měst, států, moří, křestní jména a příjmení atd. Propria nenesou zobecňující význam, mají za úkol jen rozlišovat a označovat jednotliviny jako jedinečné objekty. Lingvistická disciplína zabývající se vlastními jmény se nazývá onomastika. (Grepl, 1995)

V lexikonu sportovního komentátora se propria vykytují nejčastěji jako vlastní jména, označení států a sportovních týmů. Mezi propria ze sportovního prostředí řadíme například Sterling byl oloupen o míč, Velšané předvádějí dobrou defenzivu, Tomáš Vaclík mu fantasticky ukradl míč z kopaček nebo můžeme mazat směr branka Dánska.

#### **4.13 Přejatá slova**

Slova cizího původu jsou součástí každého jazyka. Přejímání cizích slov do češtiny probíhalo již od počátků. Nejprve se slova přejímaly z němčiny a latiny, později i z

románských jazyků. Od sedmnáctého století se do češtiny začleňují slova ze španělštiny a francouzštiny, to jsou výrazy především z vojenské terminologie. Výrazy z obchodní, módní či hudební terminologie pocházejí z italštiny. Ze slovanských jazyků, z polštiny a ruštiny, se slova přejímaly od dob národního obrození. Na konci 19. století se začalo objevovat přejímání z francouzštiny a angličtiny. V tomto případě se jednalo o termíny z oblasti sportu a módy a výrazy konverzační. Po roce 1989 do českého jazyka pronikaly ve velké míře výrazy z angličtiny, které jsou rozšířené po celém světě. (Čmejková, 1996) Ve sportu je nejvíce cizích slov původem z angličtiny, tzv. anglicismů. Je to způsobeno tím, že novodobá podoba fotbalu vznikla právě ve Spojeném království. Nejrozšířenějšími anglicismy ve fotbale jsou: gól (goal), hattrick, foul (foul) nebo ofsajd (offside).

Mezi galicismy, tedy slova přejatá z francouzštiny, patří například defenziva, apetit, atak, adresát nebo alternativa.

Z latiny pochází výrazy ofenziva, reprezentace, ambiciózní, dispozice, expres, tribuna.

Výraz v lexikonu sportovní žurnalistiky pocházející z řečtiny je například chorál.

Mezi slova italského původu, která mohou být užita sportovními komentátory, patří třeba výraz gusto.

Z hebrejštiny pochází zvolání haleluja.

## **PRAKTICKÁ ČÁST**

### **5 Jazykové prostředky ve vybraných fotbalových utkáních**

Užité jazykové prostředky budou v následující části rozděleny podle jednotlivých zápasů.

Budu postupovat podle rozdělení jazykových prostředků z kapitoly, kde jsou jednotlivé jazykové prostředky popsány pomocí odborné literatury.

## 5.1 Utkání Skotsko – Česko

Tento fotbalový zápas se odehrál 14.6.2021 a jeho komentátory byli Martin Hyský a Vlastimil Vlášek.

### Metafora

další rohlík do vápna – míč, který neletěl rovně  
měl to na dlouhou nohu – měl balón daleko od nohy  
jsme přikováni u branky – hraje se v blízkosti branky

### Metonymie

bude to žhavé – zajímavé  
další rohlík do vápna – dříve se pokutové území ohraničovalo vápnem

### Oxymóron

v pozici ležícího hlavičkáře

### Synekdocha

dlouhé nohy Tomáše Součka dosáhly na balón

### Personifikace

dlouhé nohy Tomáše Součka dosáhly na balón  
praporek šel nahoru – rozhodčí zdvihl praporek

### Přirovnání

Robertson je ostrý jako břitva – nebojí se hrát tvrdě  
v záloze se cítí jako ryba ve vodě – cítí se dobře, dobře se mu na záloze hraje

### Frazémy

v záloze se cítí jako ryba ve vodě – cítí se dobře, dobře se mu na záloze hraje  
hráči jsou si jistí v kramflecích – jsou si jistí

### Slangová slova

Skoti nám zatápí – vyvíjí na nás tlak  
další rohlík do vápna – míč, který neletěl rovně  
napálil Masopusta – trefil Masopusta míčem



další rohlík do vápna – míč do pokutového území

zakřižovali nás – přiběhli ze strany

gól do šatny – gól, který byl vstřelen těsně před koncem poločasu

nahrál míč do druhé vlny – nahrál hráčům, kteří běželi za ním

oba křídelníci šli do souboje – hráči hrající na kraji zálohy

zapsal si zářez číslo 12 – vstřelil 12. gól

### **Sportovní termíny**

pravý half bek – hráč hrající na pravém středu zálohy

další rohlík do vápna – pokutového území, před branku

levý obránce – hrací post

praporek šel nahoru – rozhodčí zdvihl praporek

gól do šatny – branka, která byla vstřelena těsně před koncem poločasu

### **Synonyma**

nahrál míč do druhé vlny – nahrál míč hráčům, kteří běželi za ním

dlouhé nohy Tomáše Součka dosáhly na balón – Tomáš Souček dosáhl na míč

### **Propria**

dlouhé nohy Tomáše Součka dosáhly na balón – Tomáš Souček dosáhl na míč

Robertson je ostrý jako břitva – nebojí se hrát tvrdě

rychlík Coufal – Coufal je rychlý

Skoti nám zatápí – vyvíjí na nás tlak

napálil Masopusta – trefil jej míčem

### **Přejatá slova**

pravý half bek – hráč hrající na pravém straně zálohy

to vonělo hattrickem – tři góly vstřelené jedním hráčem

## 5.2 Utkání Chorvatsko – Česko

Druhý zápas ve skupině jsme sehráli 18.6.2021, v přímém přenosu jej komentovali Luděk Zelenka a Vlastimil Vlášek.

### Metafora

měl to na dlouhou nohu – měl balón daleko od nohy

na tribuně vidíme ostrůvky českých fanoušků

zamkli jsme chorvatský celek – neumožnili jsme jim útok, dostali jsme je pod tlak

Schick se mazlí s míčem – hraje si s ním

Vaclík zalepil balón – chytil balón

Coufal nastartoval středopolaře – přihrál záložníkovi, který musel rychle běžet, následně se dostal do šance

### Přirovnání

soupeři jsou jako nabroušení – jsou natěšeni hrát

### Slangová slova

nasadil mu jesličky – situace, kdy je míč prostrčen mezi nohama protihráče

krásný bochánek – pomalu letící vysoký míč

dal mu koňára – úder do svalu, kdy se do svalu dostane krev a místo oteče a ztuhne

tak to byla přihrávka do špeku – přihrávka, která se těžko zpracovává

teď se to našemu národňáku povedlo – národnímu týmu

máme k dispozici trestňák – máme k dispozici rozehrávku po předchozím provinění soupeře

Coufal nastartoval středopolaře – záložníka

### Sportovní termíny

tak to byla přihrávka do špeku – přihrávka, která se těžko zpracovává

na tribuně vidíme ostrůvky českých fanoušků – na tribuně jsou menší skupinky českých fanoušků

Patrik Schick je bůh letošního šampionátu – Patrik Schick se stal nejlepším střelcem Mistrovství Evropy 2020

základní skupina letošního mistrovství – skupina čtyř týmů, kdy hraje každý s každým

zamkli jsme chorvatský celek – nepouštíme Chorvaty do akce, vyvíjíme na ně tlak

### **Synonyma**

zamkli jsme chorvatský celek – nepouštíme chorvatské mužstvo do akce, vyvíjíme na ně tlak

teď se to našemu národňáku povedlo – národní tým

Patrik Schick je bůh letošního šampionátu – Mistrovství Evropy

základní skupina letošního mistrovství – skupina čtyř týmů, kdy hraje v úvodní části Eura každý s každým

### **Propria**

Coufal couval – Coufal se vracel zpět

zjančený Jankto – Jankto dělal školácké chyby

Patrik Schick je bůh letošního šampionátu – Patrik Schick se stal nejlepším střelcem Mistrovství Evropy 2020

dali jsme Chorvatům dárek – dali jsme Chorvatům gól

elegantní Schick – ladně obehrál soupeře

Coufal nastartoval středopolaře – přihrál záložníkovi tak, že musel běžet rychle, aby doběhl míč

### **Přejatá slova**

míč cirkuluje – míč se točí

máme k dispozici trestňák – máme výhodu trestného kopu

### 5.3 Utkání Česko – Anglie

Poslední utkání základní skupiny se hráli naši reprezentanti 22.6.2021 proti Anglii, svým komentářem jej doprovodili Jaromír Bosák a Erich Brabec.

#### Metafora

Sterling byl oloupen o míč – byl připraven o míč

akci rozjel Saka – zahájil

Schick odfoukl Sterlinga – odstrčil

poslal Vaclíkovi malou domů – brankáři přihrál vlastní spoluhráč

nic žlutého ve vzduchu neviselo – nikomu nehrozila žlutá karta

přejel Vlád'u Daridu – dopustil se nedovoleného obranného zákroku na Vladimíra Daridu

není to karneval příležitostí – není k vidění mnoho šancí

má na nohou spíš menší kánoe – kopačky velké velikosti

#### Metonymie

hráči v dresech Albionu – historický název Anglie

#### Synekdocha

anglická obrana měla problém – angličtí obránci

plné nohy práce Jana Bořila – Jan Bořil měl práci

české kopačky si zatím s hracím předmětem užily málo – čeští fotbalisté zatím neměli delší dobu míč ve svém držení

#### Personifikace

centr přeletěl všechny možné adresáty – na nakopnutý míč nikdo z hráčů nedosáhl

#### Přirovnání

vypadá to jako velmi přátelský až intimní vztah – hráči byli u sebe ve velmi blízkém kontaktu

#### Frazémy

účel světí prostředky – pro dosažení cíle je možné všechno, v tomto případě hrát i nečestně a hrubě

kreativity jsem viděl méně než šafránu – velmi málo

### **Slangová slova**

centr přeletěl všechny možné adresáty – dlouhý nákop před branku soupeře

hezky šoupnul jesle Shawovi – situace, kdy je míč prostrčen mezi nohama protihráče

poslal Vaclíkovi malou domů – brankáři přihrál vlastní spoluhráč

za gólmána se zaplatilo 25 milionů liber – za brankáře

Janko poslal křídelníka do akce – krajního záložníka

poslal Vaclíkovi malou domů – brankáři přihrál vlastní hráč

### **Sportovní termíny**

pro Kanea to není turnaj podle gusta – nedaří se mu

Bořilova pravá dolní končetina byla včas vložena do přihrávky – Bořil včas zasáhl nohou

muži v červených dresech – muži v červeném sportovním oblečení

### **Synonyma**

Sterling byl oloupen o míč – byl obrán o míč

české kopačky si zatím s hracím předmětem užily málo – zatím jsme míč drželi krátkou dobu

uhlídal balón před Holešovým atakem – ubránil míč v souboji

nic žlutého ve vzduchu neviselo – nehrozila žlutá karta

vytáhl kartičku z kapsičky – vytáhl žlutou/červenou kartu

### **Publicismy**

je několikrát Bohem políbený – je velice talentovaný

hráči v dresech Albionu – historický název Anglie

### **Propria**

na Kaneovi je vidět zvýšený apetit – chuť vstřelit gól

Sterling byl oloupen o míč – byl obrán o míč

plné nohy práce Jana Bořila – Jan Bořil měl práci

poslal Vaclíkovi malou domů – český hráč poslal našemu brankáři přihrávku

### **Přejatá slova**

na Kaneovi je vidět zvýšený apetit – chuť vstřelit branku

pro Kanea to není turnaj podle gusta – nedaří se mu tak, jak by si představoval

centr přeletěl všechny možné adresáty – přeletěl všechny, kdo na něj čekali

uhlídal balón před Holešovým atakem – ubránil míč

hráči v dresech Albionu – historický název Anglie

za gólmana se zaplatilo 25 milionů liber – za brankáře

## 5.4 Utkání Wales – Dánsko (26.6.2021)

Duel mezi Walesem a Dánskem se hrál 26.6.2021 a komentoval jej Vlastimil Vlášek.

### Metafora

dánský dynamit je opět hodně výbušný – dánští fotbalisté

svezl se po obličejí Rodona – sklouznul se po něm

### Metonymie

velšští draci – Wales má ve svém znaku draka

Dánsko je jiný kalibr než Turci – Dánové mají jinou kvalitu než Turci

### Personifikace

balón hledal volného spoluhráče – nakopnutý míč letěl

míč došel až k Morrellovi – dokutálel se

### Přirovnání

zjevil se jako duch za velšskou obranou – z ničeho nic, nečekaně

### Frazémy

Dánové jsou na koni – jsou v lepší psychické pohodě

### Slangová slova

dobře zahraná standardka – standardní situace

dlouhý pas na Balea – přihrávka

Stryger Larsen z jedničky – po prvním doteku míče

hezká a rychlá stahovačka – klička

dělal dvojku nebo trojku – brankář, který dělal prvního nebo druhého náhradníka

zprava přilétne centr – nakopávaný míč

### Sportovní termíny

balón hledal volného spoluhráče – hráč odkopávající míč se přihrávkou snažil najít spoluhráče

bude následovat rohový kop – odkop od rohového praporku, z rohu hřiště

kapitán Walesu – vedoucí hráč mužstva

## **Synonyma**

kapitán Walesu – vedoucí hráč mužstva

Gareth Bale pálí – Gareth Bale byl na Euru 2020 kapitánem Walesu

žlutá hrozba – hrozba žluté karty

žluté varování – žlutá karta

bude následovat rohový kop – odkop od rohového praporku, z rohu hrací plochy

posunul míč na roh – bránící hráč kopnul míč za brankovou čáru mimo branku

zjevil se jako duch za velšskou obranou – nečekaně se objevil za obránci

Velšané předvádějí dobrou defenzivu – dobře brání

## **Propria**

Stryger Larsen z jedničky – po prvním doteku

Cornelius by typologicky seděl místo Dolberga – oba hráči hrají podobně

Kasper Dolberg dává gól – vstřelil branku

Velšané předvádějí dobrou defenzivu – dobře brání

## **Přejatá slova**

alternativou by byl Williams – možnou náhradou

Cornelius by typologicky seděl místo Dolberga oba hráči hrají podobně, jeden by mohl druhého nahradit

Kasper Dolberg dává gól – vstřelil branku

Velšané předvádějí dobrou defenzivu – obranu

dobrý pressing v podání Balea – tlak

tento hráč je velmi ambiciózní – je velmi cílevědomý

dánští fanoušci pějí chorály – zpívají písně a pokřiky



## 5.5 Utkání Nizozemsko – Česko (27.6.2021)

Osmifinálový duel s Nizozemskem se odehrál 27.6.2021 a jeho komentátory byli Jaromír Bosák a Erich Brabec.

### **Metafora**

Tomáš Vaclík mu fantasticky ukradl míč z kopaček – sebral mu míč

když vám dupne kánoe Tomáše Součka na nohu, tak je to cítit – kopačka velké velikosti

řítí se oranžový expres – typickou barvou Nizozemska je oranžová

ukázkově zalepil balón – chytil

málem narýsoval gólovou přihrávku

### **Metonymie**

Oranjes – přezdívka nizozemské fotbalové reprezentace, vznikla podle charakteristické oranžové bravy na dresech

### **Synekdocha**

konečky prstů udržely nerozhodný stav – brankář chytil míč

### **Frazémy**

teď nám jsou hvězdy příkloněny – máme štěstí

spolupráce se Ševčíkem ovoce nepřinesla – výsledek spolupráce se Ševčíkem nebyl dobrý

měl plné nohy práce – hráč měl práci

### **Slangová slova**

nikdo nezavíral zadní tyč – nikdo nehlídal vzdálenější tyč

pohlídal si ofsajd lajnu – hranice ofsajdu

na pravém křídle teď chytře podržel balón – na pravém kraji zálohy

zatím největší gólovku měl Barák – šanci na gól

Oranjes – přezdívka nizozemské fotbalové reprezentace, vznikla podle charakteristické oranžové bravy na dresech

### **Sportovní termíny**

první poločas nenabídl hru kočka-myš – fotbal se hraje na dva poločasy po 45 minutách

faul spáchal Čelůstka, postiženým je Malen – Čelůstka si počínal nedovoleně

míč poletoval pokutovým územím – před brankou

konečky prstů udržely nerozhodný stav – remíza

pohlídal si ofsajd lajnu – když se útočící hráč nachází na soupeřově polovině blíž k brance, než poslední bránící protihráč

### **Synonyma**

uvidíme, pro koho bude druhá půle vstupní branou do ráje a pro koho do pekla – uvidíme, komu se bude dařit více a komu méně

první poločas nenabídl hru kočka-myš – hráči se příliš „nehonili“ za míčem

řítí se oranžový expres – Nizozemci

odražený míč kořistí muži v oranžovém – Nizozemci

### **Publicismy**

dávám klobouk dolů před Tomášem Holešem – obdivujeme jeho počin

je to alfa a omega všeho – je to to nejdůležitější

Holeš píše nádhernou pohádku, kterou by mu záviděla Božena Němcová i Karel Jaromír Erben, ovšem pro Nizozemce je to spíš pohádka bratří Grimmů – hraje nejlépe ve své kariéře

uvidíme, pro koho bude druhá půle vstupní branou do ráje a pro koho do pekla – komu se bude dařit a komu ne

nedá se o něm říct, že je základním stavebním kamenem – nepatří ke klíčovým hráčům

haleluja Tomáš Holeš – zvolání poté, co dal Holeš gól

mimozemský zákrok Vaclíka – neskutečný zákrok

### **Propria**

Tomáš Vaclík mu fantasticky ukradl míč z kopaček – sebral mu míč

zatím největší gólovku měl Barák – největší příležitost na vstřelení branky

### **Přejatá slova**

míč nenašel adresáta – kopající hráč nenašel spoluhráče

řítí se oranžový expres – Nizozemci

haleluja Tomáš Holeš – zvolání po vstřelené brance

Oranjes – přezdívka nizozemské fotbalové reprezentace, vznikla podle charakteristické oranžové bravy na dresech

## 5.6 Utkání Česko – Dánsko (3.7.2021)

Čtvrtfinálový zápas proti Dánsku sehráli Češi 3.7.2021 a v přímém přenosu jej komentovali Jaromír Bosák a Luděk Zelenka.

### Metafora

ostrá přihrávka dopředu – velmi prudká

můžeme mazat směr branka Dánska – běžet k brance Dánska

volalo to spíš po centru levačkou – pokud by hráč kopnul levou nohou, dopadlo by to lépe

### Personifikace

ozvala se bolest v jedné z dolních končetin – zranil se na noze

### Přirovnání

jako jedna krátká epizoda ze seriálu – délka trvání akce

### Slangová slova

Ševčík napálil balón do pátého patra – vykopl míč vysoko na tribunu

mazat se s vámi nebudeme – nebudeme vás šetřit

### Sportovní termíny

opět se nekoná atak pokutového území – území okolo branky

Schick si připravuje palebnou pozici – nejvhodnější pozici ke střele

od trávníku k tribunám – až k divákům

hlasitý byl dánský gólman – brankář hlasitě zakřičel

volalo to spíš po centru levačkou – pokud by hráč kopnul levou nohou, dopadlo by to lépe

můžeme mazat směr branka Dánska – můžeme běžet k dánské brance

ruka, ruka, ruka – hráč se dotknul míče rukou

### Synonyma

dal si balon na levou – přesunul si míč z pravé na levou nohu

dejte nám míč – dejte nám balón

ozvala se bolest v jedné z dolních končetin – zranil se na noze

dal si balon na levou – přesunul si míč z pravé na levou nohu

volalo to spíš po centru levačkou – kdyby kopnul levou nohou, dopadlo by to lépe

### **Publicismy**

v popisu práce střelení gólů nemá – není to útočník, střelec

stávají se i horší věci než dostat gól v šesté minutě – může být i hůř

slavný syn ještě slavnějšího otce – jeho otec byl ještě slavnější fotbalista

### **Propria**

Schick si připravuje palebnou pozici – připravuje se ke střele

Ševčík napálil balón do pátého patra – kopnul míč vysoko na tribunu

Čelůstka měl balón na hlavě – mohl hlavičkovat

adresátem byl Vestergaard – míč byl určen pro Vestergaarda

můžeme mazat směr branka Dánska – můžeme běžet k dánské brance

### **Přejatá slova**

adresátem byl Vestergaard – míč byl určen jemu

hlasitý byl dánský gólman – hlasitě zakřičel

volalo to spíš po centru levačkou – kdyby hráč kopnul levou nohou, bylo by to lepší

od trávníku k tribunám – až k divákům

opět se nekoná atak pokutového území – opět se tým nedostane do šance

v popisu práce střelení gólů nemá – není to útočník, střelec

stávají se i horší věci než dostat gól v šesté minutě – může být i hůř

## 6 Zhodnocení praktické části a slovníček jazykových prostředků

### 6.1 Zhodnocení praktické části

metafora	27
metonymie	6
oxymóron	1
synekdocha	5
personifikace	6
přirovnání	6
frazémy	8
slangová slova	35
sportovní termíny	28
synonyma	25
publicismy	12
propria	27
přejatá slova	29

Tabulka č. 1 – Četnost užitých jazykových prostředků v mluvě sportovního komentátora

Na základě údajů v tabulce č. 1 vidíme, že nejvíce užívaným jazykovým prostředkem byla slangová slova (35 výskytů), slova přejatá (29), sportovní termíny (28), metafora a vlastní jména (oba 27). Naopak s nejnižší frekvencí byly užívány jazykové prostředky oxymóron (1 výskyt), synekdocha (5), metonymie, personifikace a přirovnání (všechny 6). Celkem bylo analýze podrobena 215 výrazů. Jako příklady automatizovaných výrazů můžeme uvést pokutové území, branka, rohový kop. Automatizovanými jazykovými prostředky jsou především sportovní termíny. K aktualizovaným prostředkům bychom mohli zařadit slangová slova nebo publicismy: slavný syn ještě slavnějšího otce, hezká a rychlá stahovačka, plné nohy práce Jana Bořila nebo hezky šoupnul jesle Shawovi.

## 6.2 Slovníček sportovního slangu

- B** bochánek, -u, subst., sg., m. – pomalu letící vysoký míč
- C** centr, -u, a., subst., sg., m. – dlouhý nákop
- D** dvojka, -y, subst., sg., m. – první náhradník brankáře  
druhá vlna, -y, subst. sg., fem. – hráči, kteří běží za spoluhráčem, který je v držení míče
- G** gól do šatny, víceslovné pojmenování – gól, který byl vstřelen těsně před koncem poločasu  
góelman, -a, a., subst., sg., m. – brankář  
gólovka, -y, a., subst., sg., fem. – šance na gól
- J** jednička, -y, subst., sg., fem. – první dotyk s míčem  
jesličky, subst., pl., fem. – situace, kdy je míč prostrčen mezi nohama protihráče
- K** koňár, -a, subst., sg., m. – úder do svalů, kdy se do svalů dostane krev a místo oteče a ztuhne  
křídelníci, subst., pl., m. – hráči hrající na kraji zálohy  
křídlo, -a, subst., sg., n. – krajní záloha
- M** malá domů, víceslovné pojmenování – situace, kdy brankáři přihrál vlastní spoluhráč
- N** národ'ák, -u, subst., sg., m. – národní tým
- O** ofsajd lajna, -y, a., subst., sg., fem. – hranice ofsajdu  
Oranjes – přezdívka nizozemské fotbalové reprezentace
- P** pas, -u, a., subst., sg., m. – přihrávka  
přihrávka do špeku, víceslovné pojmenování – přihrávka, která se těžko zpracovává
- R** rohlík, -u, subst., sg., m. – míč, který neletěl rovně
- S** stahovačka, -y, subst. sg., fem. – klička  
standardka, -y, a., subst., sg., fem. – standardní situace  
středopolař, -e, subst., sg., m. – hráč hrající na záloze

- T      trestňák, -u, subst., sg., m. – rozehrávka po předchozím provinění  
trojka, -y, subst., sg., m. – druhý náhradník brankáře
- V      vápno, -a, subst., sg., n. – pokutové území
- Z      zakřížovat, verb. – přiběhnout ze strany  
zářez, -u, subst., sg., m. – několikátý gól, např. zářez č. 12 znamená 12. gól  
zavírat zadní tyč, víceslovné pojmenování – hlídat u vzdálenější tyče

Vysvětlivky:

subst. – substantivum, podstatné jméno

verb. – verbum, sloveso

a. – výraz pocházející z angličtiny

m. – maskulinum, mužský rod

fem. – femininum, ženský rod

n. – neutrum, střední rod

sg. – singulár, jednotné číslo

pl. – plurál, množné číslo



## Závěr

Tato bakalářská práce je zaměřena na lexikon v mluvě sportovního komentátora fotbalových zápasů. Naším cílem bylo charakterizovat jazykové prostředky, které se vyskytují v mluvených projevech sportovních žurnalistů. Pro praktickou část jsme použili přenosy z fotbalového Mistrovství Evropy 2020, kdy jsme si zaznamenali konkrétní hesla a fráze, které byly použity.

Úvodní část práce se věnuje charakteristice sportovní žurnalistiky a rozdělení masových médií, díky kterým máme možnost sledovat aktuální dění v oblasti sportu. Zaměřili jsme se i na historii televizních sportovních přenosů a na současné sportovní vysílání. Přiblížili jsme si i jazyk sportovní žurnalistiky.

Druhá kapitola je zaměřena na vrstvy národního jazyka. Nejprve jsme si vysvětlili, co to národní jazyk je a jaké má funkce. Následně jsme si představili jednotlivé vrstvy národního jazyka. Vysvětlili jsme, co jsou to výrazy knižní, výrazy zastaralé, neologismy, pozornost jsme věnovali i profesní mluvě, argotu a žargonu. Největší pozornost jsme věnovali slangu, u kterého jsme si vymezili specifický poddruh, a to sportovní slang.

Ve třetí kapitole jsou definovány jednotlivé jazykové prostředky, které se v mluvě sportovního komentátora mohou vyskytovat a pro lepší pochopení jsme uvedli i konkrétní příklady.

Praktická část je tvořena analýzami jazykových prostředků z vybraných utkání Mistrovství Evropy, konkrétně ze všech zápasů české reprezentace a zápasu Walesu s Dánskem. Všechna tato utkání vysílala v přímém přenosu Česká televize na programu ČT sport.

Nejprve jsem si zajistila potřebná data. Z komentářů k fotbalovým utkáním jsem si vypisovala výroky komentátorů, které jsem následně zařadila k příslušným jazykovým prostředkům. Analyzováno bylo celkem 215 výrazů. Co se výskytu jazykových prostředků týče, nejčastěji jsme zaznamenali slangová slova (35), slova přejatá (29). Oblíbeným slangovým slovem byl pro komentátory výraz centr. Nejčastěji užívanými slovy cizího původu byly gól a gólman. Naopak s nejnižší frekvencí byly užívány jazykové prostředky oxymóron (1 výskyt) a synekdocha (5). Mohu tedy říci, že mé domněnky o nejčastěji užívaných jazykových prostředcích byly správné.

Téma lexikonu v mluvě sportovního komentátora by se dalo samozřejmě aplikovat i na jiné sporty, ať už kolektivní, nebo individuální. Zajímavým tématem by bylo také srovnání slangových výrazů dvou odlišných sportů a zjištění, zda spolu dva odlišné slangy souvisí a jestli se v nich vyskytují podobné či stejné jazykové prostředky.

## Seznam použité literatury

### Bibliografie

- BEČKA, Josef Václav. Česká stylistika. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.
- ČECHOVÁ, Marie. Současná česká stylistika. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-00-3.
- ČMEJRKOVÁ, Světa. Čeština, jak ji znáte i neznáte. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0589-7.
- ČMEJRKOVÁ, Světa a Jana HOFFMANNOVÁ. Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí. Praha: Academia, 2011. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-1970-7.
- DANEŠ, František. Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.
- GREPL, Miroslav. Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ, ed., 2017. Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3752-5.
- HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ, Eliška CHVALOVSKÁ, Lucie JÍLKOVÁ, Petr KADERKA, Petr MAREŠ a Kamila MRÁZKOVÁ. Stylistika mluvené a psané češtiny. Praha: Academia, 2016. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2566-1.
- HUBÁČEK, Jaroslav. Malý slovník českých slangů. Ostrava: Profil, 1988.
- HUBÁČEK, Jaroslav. O českých slanzích. Ostrava: Profil, 1979.
- HUGO, Jan, ed. Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov. 3., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2009. ISBN 978-80-7345-198-1.
- JÍLEK, Viktor. Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004.
- KÖPPLOVÁ, Barbora a kol. Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0632-1.
- LOTKO, Edvard. Slovník lingvistických termínů pro filology. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-965-4.

MARTINCOVÁ, Olga. Problematika neologismů v současné spisovné češtině. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK, 1981. Český jazyk: rozšířený přehled učiva základní školy s cvičením a klíčem. 6. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

MLČOCH, Miloš. Charakteristické rysy jazyka psané sportovní žurnalistiky: studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0397-8.

PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0524-2.

### **Internetové zdroje**

KYSELOVÁ, Martina. Přirovnání v jazyce [online]. 2010 [cit. 2022-06-24]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/prirovnani-v-jazyce-6803924>

Legendární rozhlasový pořad S mikrofonem za hokejem končí. Po 60 letech. In: Aktuálně.cz [online]. 17.9.2019 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://sport.aktualne.cz/hokej/extraliga/rozhlasova-legend-a-s-mikrofonem-za-hokejem-je-minulosti/r~01c6f58ed93511e98d520cc47ab5f122/>

Už 15 let s vámi. Program ČT sport se po roce "bez sportu" chystá na extrémní sezonu. In: Česká televize [online]. 10.2.2021 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/uz-15-let-s-vami-program-ct-sport-se-po-roce-bez-sportu-chysta-na-extremni-sezonu/6023978248bff33081308e92>